УДК 338.658

Мацук З.А

ЗАСАДИ КЛАСИФІКАЦІЇ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Потреба у фінансових послугах обумовлюється у забезпеченні можливості реалізації фінансових інтересів членів суспільства та оптимізації дії фінансових ризиків. Запропоноване авторське визначення фінансової послуги та виділення: а) базової фінансової послуги (первинної – операції з торгівлі фінансовими активами, що здійснюється безпосередньо учасниками ринку у власних інтересах та за власний рахунок; вторинної – операції за дорученням); б) допоміжної фінансової послуги – послуги у сфері торгівлі фінансовими активами, з метою реалізації фінансових інтересів та оптимізації впливу фінансових ризиків, стало основою класифікації фінансових послуг за економічними ознаками та удосконалення класифікацій фінансових послуг за історичними та правовими ознаками.

Ключові слова: *класифікація, ознака, операція з фінансовими активами, торгівля, фінансові послуги.*

Мацук З.А.

ОСНОВЫ КЛАССИФИКАЦИИ ФИНАНСОВЫХ УСЛУГ

Потребность в финансовых услугах обусловливается в обеспечении возможности реализации финансовых интересов членов общества и оптимизации действия финансовых рисков. Предложенное авторское определение финансовой услуги и выделения: а) базовой финансовой услуги (первичной - операции по торговле финансовыми активами, осуществляется непосредственно участниками рынка в собственных интересах и за свой счет; вторичной - операции по доверенности); б) вспомогательной финансовой услуги - услуги в сфере торговли финансовыми активами, с целью реализации финансовых интересов и оптимизации влияния финансовых рисков, стало основой классификации финансовых услуг по экономическим критериям и

усовершенствования классификации финансовых услуг по историческим и правовым критериям.

***Ключевые слова**: классификация, критерий, операция с финансовыми активами, торговля, финансовые услуги.*

Matsuk Z.A.

PRINCIPLES OF CLASSIFICATION OF FINANCIAL SERVICES

The need of financial services is due to ensure the feasibility of the financial interests of society and the optimization of the financial risks. Created by the author definition of financial services (a) basic financial services - primary financial services as operation of trading financial assets directly by market participants in their own interests and at their own expense, secondary financial services as services provided on behalf of, b) supporting financial services - services in the area of sale of financial assets to implement financial interests and optimize the impact of financial risk) serves as the basis for the classification of financial services based on economic criteria and perfecting the classifications of financial services based on historical and legal criteria.

***Keywords**: classification, feature, transactions with financial assets, trade, financial services*

Постановка проблеми. Важливим фактором розвитку України є процес інтеграції у світове господарство. Між ступенем її інтеграції та рівнем розвитку внутрішнього економічного потенціалу існує пряма залежність: чим більше країна намагається інтегрувати в світову економіку, тим стабільнішим є її внутрішній економічний простір, ефективність її структурних складових та соціальних показників, підвищується можливість ринку акумулювати обсяги вільних фінансових ресурсів та оперувати ними.

Досліджуючи фінансові послуги та їх роль не можна не зупинитись на різновекторних підходах до їх тлумачення, як власне й ознаках класифікації. Слід зазначити, що в історії економічних вчень поняття «фінансова послуга» досить довго не виділялось та не досліджувалось, а зміст фінансового ринку

обмежувало розуміння процесів пов'язаних з рухом фінансових ресурсів. Сьогодні, внаслідок удосконалення форм та методів їх розміщення актуалізується пошук інноваційних форм та видів професійної діяльності спрямованої на обслуговування власників даних ресурсів та дослідження категорії «фінансова послуга». В реальній економіці термін «фінансова послуга» широко використовується та затверджений в законодавчих документах, проте в науковій літературі існують значні методологічні розбіжності в його трактуванні. Тому, фінансові послуги потребують детальнішого розгляду та внутрішнього структурно-логічного впорядкування для розробки методології подальших наукових досліджень.

Аналіз останніх досліджень. Сутність та основи класифікації фінансових послуг розглядаються в працях В. Базилевича [1], Д.Леонова, С. Лювочкіна та С. Хоружия [2], І. Лютого та О. Юрчук [3], Ю. Коваленко [4], В. Унинець-Ходаківської [5] тощо. Не заперечуючи вагомий внесок даних учених, вважаємо фінансову послугу складним економічним явищем, яке вимагає досконалого вивчення для її розуміння та виділення на цій основі класифікаційних ознак.

Метою статті є систематизація фінансових послуг за класифікаційними ознаками, виходячи із сутності фінансових послуг.

Виклад основного матеріалу. Поняття «класифікація» походить від латинського classis – розряд, клас, при цьому корінь поняття визначає його основу: поділ предметів певної сукупності за спільними ознаками з утворенням системи класів цієї сукупності. Тому, під класифікацією прийнято розуміти систему впорядкованих певній ознаці понять (класів) у певній галузі знань або діяльності людини, використовувану як засіб для встановлення взаємозв'язків між даними поняттями (класами) [6, с.40]. Також існують й інші визначення класифікацій, проте за змістом вони ідентичні, як на приклад, «під класифікацією мають на увазі впорядкування взаємозалежних та взаємозумовлених елементів системи і встановлення між ними зв'язків і залежностей. З економічної точки зору класифікація є засобом системного

впорядкування елементів фінансових послуг як єдиного комплексу відповідних відносин» [7, с. 92].

Різноманітність класифікацій фінансових послуг, поданих в економічній літературі, пояснюється тим, що спектр фінансових послуг надзвичайно широкий і навести їх систематизацію на основі лише одного критерію є неможливо. Необхідність класифікації фінансових послуг пояснюється як поглибленням теоретичних досліджень так і обліком та прогнозуванням реалізації фінансових послуг; дослідженням попиту на фінансові послуги; актуалізацією розвитку окремих видів фінансових послуг під впливом трансформації соціально-економічних умов; гармонізацією національної класифікації фінансових послуг з міжнародними класифікаціями [8, с. 81-82].

Торгівля фінансовими активами як сфера бізнесу характеризується багатьма специфічними поняттями, без класифікації яких неможливо проводити ні теоретичні дослідження ні практичну діяльність, тому їм приділяється пильна увага.

Розглядаючи фінансові послуги як специфічну систему економічних відносин, вважаємо найважливішим для теорії та практики представити класифікацію на основі певної групи критеріїв. Дослідження фінансових послуг потребує класифікації, доведеної до такого рівня конкретизації, яка, ґрунтуючись на економічній природі поняття фінансової послуги, формувала б можливості їх практичної реалізації в процесі торгівлі фінансовими активами.

В основу класифікації фінансових послуг можна покласти розбіжності у сферах діяльності фінансових установ, у підходах щодо забезпечення можливості реалізації фінансових інтересів фізичних та юридичних осіб, у визначенні об'єктів торгівлі на фінансовому ринку, у формах проведення торгівлі фінансовими активами тощо. Виходячи з цього можна навести найважливіші класифікаційні ознаки, за допомогою яких класифікують фінансові послуги, роль яких займає вагоме значення як у теоретичному, так і у практичному розумінні: 1) історичні ознаки (етапи розвитку торгівлі фінансовими активами; час виникнення окремих видів фінансових послуг); 2)

правові ознаки (форма проведення торгівлі фінансовими активами; форма організації суб'єктів торгівлі фінансовими активами тощо); 3) економічні ознаки (можливість реалізації фінансових інтересів та оптимізації дії фінансових ризиків як основа договору торгівлі фінансовими активами; рід діяльності; об'єкт торговельної операції на фінансовому ринку тощо).

Класифікація за історичними ознаками передбачає виділення етапів розвитку торгівлі фінансовими активами (зародки торговельних відносин у формі примітивних оборудок грішми; торговельні відносини між купцями; торгівля фінансовими активами в період раннього капіталізму; торгівля фінансовими активами у сучасному капіталістичному суспільстві) та відповідно поділ усіх фінансових послуг за часом їх виникнення (операції з фінансовими активами; операції за дорученням; послуги у сфері торгівлі фінансовими активами). Така класифікація має важливе значення, оскільки дозволяє практикам на основі теоретичних знань історії торгівлі фінансовими активами, її генезису орієнтуватись у процесах, які відбуваються на фінансовому ринку, прогнозувати та моделювати тенденції його розвитку, будувати торговельні відносини на основі досвіду, нагромадженого за історію національної та світової торгівлі фінансовими активами.

Класифікація за правовими ознаками передбачає виокремлення певних видів фінансових послуг відповідно до міжнародних норм. Першим офіційним документом у сфері послуг з 1995 року стала Генеральна угода про торгівлю послугами, що має силу закону щодо міжнародної торгівлі послугами в межах Світової організації торгівлі. По суті, це система принципів, норм і положень у сфері міжнародної торгівлі послугами, що встановлює поняття послуг та здійснює їх класифікацію [9]. Група фінансові послуги поділяється на 3 підгрупи: «послуги страхування та послуги, що мають відношення до страхування», «Банківські та інші фінансові послуги (крім страхування)» та «інші». Фінансові послуги включають усі страхові послуги, також послуги пов’язані із страхуванням, банківські та інші фінансові послуги (на відміну від страхових). Страхові послуги включають пряме страхування, страхове

посередництво, перестрахування, оцінка ризику, консультаційні, актуарні послуги. Банківські та інші фінансові послуги: усі послуги з платежів і грошових переказів, фінансовий лізинг, факторинг та фінансування комерційних операцій, торгівля на валютній біржі та позабіржовому ринку грошовими коштами, цінними паперами, також консультаційні, посередницькі тощо [9].

Порівнюючи вимоги законодавства України з законодавством ЄС важко погодитись про частковий збіг видів фінансових послуг, що встановленні українським законодавством із законодавством країн, де існують ефективні ринки фінансових послуг [2], враховуючи різні підходи до розуміння і класифікації фінансових послуг у Законі України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» та класифікаторі видів економічної діяльності (КВЕД), що, на нашу думку, суттєво відрізняється від переліку фінансових послуг СОТ і ЄС. Впровадження таких норм в українську практику – це складний процес, проте, євроінтеграційні плани щодо ринку фінансових послуг будуть неефективними без гармонізації та уніфікації систем норм та стандартів щодо надання фінансових послуг. Порівняння класифікаторів фінансових послуг згідно з ГАТС, Угодою про партнерство та співробітництво між Україною та європейськими співтовариствами та їх державами членами та видами фінансових послуг в Україні дозволяє зробити висновок про те, що вичерпного переліку фінансових послуг наразі немає. Аналіз наявних фінансових послуг охоплює в загальному вигляді сукупність фінансових послуг, що формують чотири групи: а) страхові послуги; б) банківські та інші фінансові операції, за виключенням старування; в) інвестиційні послуги, тобто послуги на ринку цінних паперів; г) інші фінансові послуги. Відповідно до цієї класифікації здійснюється ліцензування діяльності на фінансовому ринку, зокрема перелік видів діяльності, на які видаються ліцензії визначено законодавством України. Тобто мова йде про класифікацію фінансових послуг з офіційного боку, відповідно до вимог національного законодавства в Україні. Перевага такої класифікації полягає в тому, що її

удосконалення наближує її до загальноєвропейських стандартів. Це є позитивним моментом з огляду на міжнародних характер фінансового бізнесу.

Іноді існує потреба у класифікації за формою організації установи на фінансовому ринку, її юридичного статусу, з метою забезпечення державного регулювання та контролю за її діяльністю, аналізу розвитку фінансового ринку в його інфраструктурному аспекті. У цьому плані виокремлюють державних та приватних суб'єктів фінансового ринку. На страховому ринку класифікація за правовими ознаками передбачає можливість застосування такої класифікаційної ознаки, як форма проведення страхування: обов'язкове та добровільне страхування [6, с. 48].

Класифікація фінансових послуг за економічними ознаками (див. рис. 1) передбачає декілька підходів, зокрема, найважливішою економічною ознакою є наявність чи відсутність посередника в торгівлі фінансовими активами. З огляду на це на практиці усі фінансові послуги наділяються на три великі групи. Перша група об'єднує ті договори купівлі-продажу фінансового активу, які здійснюються безпосередньо між двома контрагентами, учасниками операції з фінансовими активами, враховуючи, що на ринку така можливість реалізації їх фінансових інтересів існує. Такі послуги вважаються *первинними* фінансовими послугами. Вторинні фінансові послуги - це операції за дорученням, які передбачають можливості реалізації фінансових інтересів учасників за умови посередництва. Дані фінансові послуги дозволяють додатково захисти фінансові інтереси учасників та оптимізувати фінансові ризики в процесі інвестування. У глобалізованому інформаційному суспільстві стає неможливим ведення діяльності на фінансовому ринку без доступу до інформації, а загострення конкурентної боротьби та підвищення її значення змушують учасників звертатись до використання *допоміжних* послуг у сфері торгівлі фінансовими активами.

Класифікація з виокремленням трьох зазначених груп виходить із сутності поняття фінансової послуги та має надзвичайно велике значення та глибокий зміст.

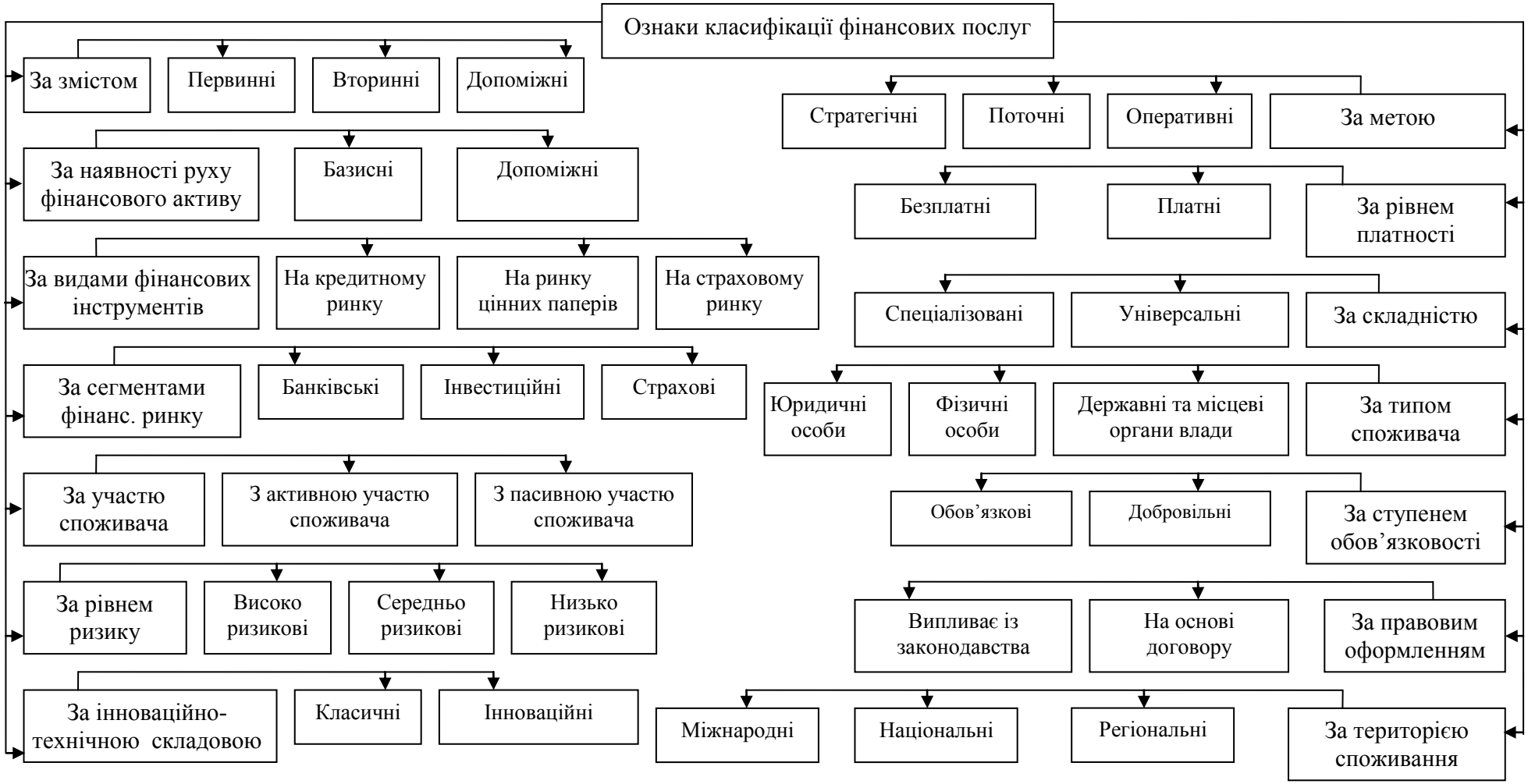

Рис. 1. Класифікація фінансових послуг за економічними ознаками

Джерело: розроблено автором

Річ у тім, що стратегії діяльності учасників безпосередніх операцій з фінансовими активами відрізняються стратегій діяльності посередників. Необхідність збереженнь заощаджень інвесторів за договорами посередництва висуває до фінансових посередників, які надають вторинні фінансові послуги, особливі вимоги. Зокрема, для них встановлюється підвищений розмір статутного капіталу, необхідність формування резервного капіталу, нормативи структуризації інвестиційного портфеля тощо. Безумовно практика торгівлі фінансовими активами потребує захисту фінансових ресурсів інвесторів. Тому, залежно від фінансової установи державою встановлюється необхідність додержання структурування активів інвестиційних портфелів за об'єктами інвестування, зокрема, за рівнем їх ліквідності на ринку, що має значний вплив на формування стратегії роботи посередників з фінансовими активами.

Не менш важливою з економічного погляду є класифікація за наявністю чи відсутністю руху фінансових потоків під час реалізації фінансових послуг. Слід зазначити, що результатом реалізації не усіх фінансових послуг є рух фінансових потоків, оскільки значна частина фінансових послуг є допоміжними і передбачають їх сервісне обслуговування. Фінансове посередництво включає акумулювання тимчасово вільних фінансових ресурсів та трансформацію їх в інвестиційний капітал для задоволення фінансових потреб суб’єктів господарювання, державних та місцевих органів влади. Зазвичай особи на фінансовому ринку, котрі володіють значними обсягами капіталу не маю достатнього рівня аналітичних знань щодо вартості фінансових активів та прогнозування їх руху. Таким чином виникає потреба у висококваліфікованих учасниках ринку, які за фінансову винагороду готові за дорученням клієнта та за його рахунок здійснювати операції з фінансовими активами, тим самим реалізуючи його фінансові інтереси та оптимізуючи вплив на них фінансових ризиків. Сервісне обслуговування є по суті допоміжними фінансовими послугами, мета якого надання основних фінансових послуг в процесі обслуговування потоків фінансових ресурсів, інформації та загалом формування інфраструктури ринку фінансових послуг для забезпечення його

ефективного функціонування. З огляду на це усю сукупність фінансових послуг можна розділити на дві групи: *базисні* фінансові послуги (первинні та вторинні); *допоміжні* фінансові послуги (сервісне обслуговування).

Зазвичай в наукових працях подається класифікація фінансових послуг виходячи із установ, котрі їх надають. Проте, таке бачення породжує ряд суперечностей, зокрема, банківські послуги, послуги небанківських фінансових установ та нефінансових установ інколи переплітаються між собою. Державні класифікатори не дають чіткого поділу, а на основі ліцензії Національного банку більшість фінансових операцій здійснюється банківськими установами, тому в державному класифікаторі фінансові послуги є прерогативою банків. Проте деякі операції можуть здійснюватись і небанківськими установами, зокрема переказ грошових коштів здійснюється поштовими відділеннями, а споживче кредитування проводиться торговельними магазинами у формі кредиту на товар чи розтермінування платежу. Заставне кредитування практикується ломбардами, залежно від обсягу оборотних коштів: деякі ломбарди співпрацюють з банківськими установами, деякі використовують власні оборотні кошти.

Таким чином виникає необхідність класифікації фінансових послуг не за фінансовими установами, а за сегментами фінансового ринку, оскільки одна фінансова установа може працювати на більше як одному сегменті фінансового ринку. Звідси актуалізується питання сегментації фінансового ринку та виділення характерних для кожного сегменту фінансових послуг, враховуючи наявність в науковій фінансовій літературі різних, інколи й діаметрально протилежних підходів: відсутні чіткі визначення таких понять, як фінансовий та грошовий ринок, ринок грошей і капіталів, ринок цінних паперів та кредитний ринок тощо.

Вітчизняна практика ліцензування банківської діяльності потребує доопрацювань та удосконалення, тому вважаємо за доцільне використання міжнародного досвіду ліцензування банківської діяльності та відповідно виділення наступних фінансових послуг в банківському сегменті: касове

обслуговування (прийом-видача готівкових грошових коштів в касах банку, а також автоматизовані операції через банкомат); проведення платежів (платежі за послуги, податкові платежі, штрафи, мито, збори та добровільні внески); валютне обслуговування (купівля-продаж вільноконвертованої валюти); депозитне обслуговування (обслуговування депозитних рахунків) та кредитне обслуговування (обслуговування споживчого, іпотечного та інших видів кредитування).

Підприємницька діяльність страхових компаній пов'язана із наданням суб'єктам господарювання та окремим громадянам страхових послуг. Страхова послуга є специфічною, оскільки на неї існує попит та потреба в страховому захисті, що реалізується в страховий інтерес. Про це пишуть автори монографії «Страхова справа» В.Д. Базилевич та К.С. Базилевич: «об'єктом купівлі продажу на страховому ринку є страховий захист» [10]. Теоретично таке визначення є логічним, проте практично важко уявити процес купівлі-продажу страхового захисту, тому доцільно говорити про купівлю-продаж послуги з надання страхового захисту. Звідси страхова послуга – це послуга з надання страхового захисту. Сліз зазначити, що страхова послуга не завжди виступає як товар. Зокрема, послуги, які є результатом перерозподільчих відносин в сфері загальнодержавного обов'язкового соціального страхування, не є об'єктом купівлі-продажу, тому не можуть виступати у товарній формі. Погоджуємось з О. Гаманковою у трактуванні страхової послуги як фінансової у вигляді продажу юридично оформлених зобов'язань з надання страхового захисту, яку пропонують на ринку страховики потенційним страхувальникам [11, с. 17], таким чином окреслюючи групу фінансових послуг, що реалізуються на страховому сегменті фінансового ринку.

Що стосується інвестиційних послуг, початок формування Єдиного ринку інвестиційних послуг пов'язаний із ухваленням у 1985 р. Директиви 85/611/ЄЕС, відповідно до якої запроваджено основи гармонізації умов ліцензування діяльності та пруденційного нагляду за діяльністю певних категорій фінансових установ на ньому [12]. Інвестиційними є послуги або види

діяльності, винятковий переділ яких наведено у Додатку 1 до Директиви 2004/39/ЄС [13].

Фінансові послуги можуть розглядатись як інвестиційні щодо певних фінансових інструментів: переказні цінні папери; інструменти грошового ринку; паї колективних інвестиційних фондів; похідні інструменти: опціони, ф'ючерси, свопи, форварди і похідні контракти (на цінні папери, валюти, відсоткові ставки, ставки дохідності, інші похідні інструменти, фінансові індекси тощо; метеорологічні умови, що змінюються; ставки фрахту; рівні інфляції та інші офіційні статистичні дані, які маю виконуватись сплатою грошових коштів або можуть бути виконані у такий спосіб за вибором однієї зі сторін). Таким чином, виділення основних сегментів фінансового ринку дозволяє нам згрупувати фінансові послуги на: банківські, страхові та інвестиційні.

За фінансовими інструментами фінансові послуги поділяється на послуги: а) на ринку грошей (сфера, де гроші, як фінансовий інструмент купують у тимчасове користування). Гроші скеровуються на виробництво товарів, робіт і послуг, а також для покриття певних витрат. Враховуючи той факт, що частина витрат може опосередковано призводити до продукування товарів, робіт і послуг, не можна провести чітку межу між даними фінансовими операціями. Фінансові інструменти, які оформлюються як короткострокові позички, обертаються на кредитному ринку, тоді як фінансові інструменти у формі короткострокових боргових зобов'язань (як наприклад, векселі) – на ринку цінних паперів; б) ринку капіталів, який являє собою сферу торгівлі як грошима, у формі довго- та середньострокових позичок, так і середньо та довгостроковими борговими зобов'язаннями й правами власності. Кредитні послуги відображають ту частину фінансових послуг, які реалізуються на основі боргових фінансових інструментів (середньо та довгострокових позик), тоді як послуги на ринку цінних паперів опосередковуються обігом цінних паперів (боргових та пайових цінних паперів). Що стосується ринку похідних фінансових інструментів, частина його, яка передбачає укладання строкових

угод та поставку реального базового фінансового активу в майбутньому може розглядатись у складі фінансового ринку (форвардний ринок). Решта, яка характеризує особливу форму торгівлі контрактами про рух цін на базовий актив, та не передбачає торгівлю фінансовими активами становить ринок похідних фінансових інструментів. До даного переліку можна було б додати і ринок своп-контрактів, але оскільки своп-контракти формуються з двох форвардних контрактів, тому ми вирішили їх окремо не виділяти.

Торгівля фінансовими активами є досить ризиковою та потребує наявності певних аналітичних знань щодо прогнозування вартості фінансового активу та можливості ефективної реалізації фінансових інтересів. Якщо учасник ринку самостійно займається торгівлею фінансовими активами, вивчає ринок, аналізує його динаміку, вибирає привабливі активи для торгівлі, слідкує за їх рухом, використовуючи при цьому усю доступну на ринку аналітичну, інформаційну та рейтингову інформацію, розробляє власну методологію прогнозування вартості фінансового активу, ми можемо говорити про достатньо високий рівень його фінансової грамотності та можливість самостійно ефективно здійснювати торговельні операції з фінансовими активами. На жаль, сьогодні більшість населення є неспроможним управляти власними фінансами; здійснювати облік витрат та доходів домогосподарства, здійснювати короткострокове та довгострокове фінансове планування; оптимізувати співвідношення між заощадженнями та споживанням; знати особливості різних фінансових продуктів і послуг (у тому числі інструментів ринку цінних паперів і колективних інвестицій), володіти інформацією про ситуацію на фінансових ринках; приймати обґрунтовані рішення щодо фінансових продуктів і послуг та нести відповідальність за такі рішення; компетентно планувати і здійснювати пенсійні накопичення. Усе це змушує їх довіряти власні заощадження кваліфікованим працівникам фінансового ринку з наявністю відповідного рівня знань та умінь торгівлі фінансовими активами й займати пасивну позицію в процесі торгівлі фінансовими активами. Виходячи з даних міркувань, за рівнем участі споживача у торгівлі фінансовими активами

ми можемо виділити фінансові послуги з активною та пасивною участю споживача.

Торгівля фінансовими активами дозволяє використовуючи набуті в процесі знання та інформацію на ринку одержувати дохід. Рівень фінансових ризиків зростає із збільшенням обсягів і диверсифікацією торговельної діяльності з фінансовими активами. Зростання ступеня впливу фінансових ризиків на результати торговельної діяльності пов'язане із швидкою зміною економічної ситуації в країні і кон'юнктури ринку, розширенням сфери фінансових відносин, появою нових фінансових технологій та інструментів. Залежно від рівня ризику операції з фінансовими активами пропонуємо поділ фінансових послуг на високо, середньо та низько ризикові. В основі такого поділу лежить поділ фінансових активів за рівнем ліквідністю. Різні види фінансових активів мають різну ліквідність. За критерієм витрат часу на реалізацію (ліквідність) фінансові активи класифікують на: а) швидколіквідні, до яких належать ті активи, які можуть бути трансформовані в грошову форму впродовж не більш як сім днів; б) високоліквідні фінансові активи — можливий термін реалізації або період трансформації у грошові кошти становить від восьми до тридцяти днів; в) середньоліквідні фінансові активи, які можуть бути реалізовані в термін від одного до трьох місяців; г) слаболіквідні фінансові активи з терміном можливої реалізації понад три місяці.

У процесі оцінювання ліквідності фінансового активу застосовують два критерії, а саме: час трансформації активу у гроші та розмір фінансових збитків за умови такої трансформації. Тут для інвестора виникає компроміс між ризиком і ліквідністю. З огляду на таку ознаку, як ліквідність, ми виділили високо ризикові, середньо ризикові та низько ризикові фінансові послуги.

Розвиток інформаційно-телекомунікаційних технологій та всесвітньої Інтернет мережі спонукає формуванню нових форм ведення торгівлі фінансовими активами та як результат формування нових видів фінансових послуг – Інтернет банкінг, Інтернет трейдинг, Інтернет брокерідж та електронні біржі. Прикладом даного виду фінансових послуг є Перша фондова торговельна

система, Українська біржа та Перспектива, які є повністю автоматичними, офіційно діючими на українському ринку віртуальними біржами, на яких здійснюються торги цінними паперами: акціями, облігаціями, інвестиційними сертифікатами, ф'ючерсами. Схильність споживачів до технологічних інновацій визначається не лише соціально-економічними характеристиками, а й рівнем сприйняття технологій та характеристиками інноваційних фінансових послуг. Як правило, споживачі вибирають зручність та економію часу та використовують електронні фінансові продукти, а перевагою використання фінансових Інтернет послуг є довіра споживачів до постачальника послуг та забезпечення безпеки проведення фінансових операцій. Таким чином еволюційні зміни у торгівлі фінансовими активами дозволяють нам виділити класичні фінансові послуги та інноваційні фінансові послуги.

Виходячи із сутності фінансових послуг, як можливості реалізації фінансових інтересів учасників торговельних операцій з фінансовими активами, деякі з них дозволяють споживачам фінансових послуг досягнути значних стратегічних перетворень у масштабах їх діяльності з фінансовими активами: довірче управління фінансовими активами, послуги у сфері накопичуваного пенсійного забезпечення тощо. Частина фінансових послуг спрямована на досягнення фінансових результатів споживача протягом року, зокрема, це короткострокові позики чи зобов'язання у формі векселів. В умовах обмеженості фінансових ресурсів як серед суб'єктів господарювання, так і серед населення зростає потреба у фінансових послугах, котрі дозволяють оперативно та в максимально короткі терміни забезпечити реалізацію їх фінансових потреб. Сюди відносять споживче кредитування, ломбардні послуги, лізинг, факторинг тощо. Таким чином, за метою споживання виділяють стратегічні, поточні та оперативні фінансові послуги.

За критерієм платності усі фінансової послуги поділяються на платні і «безплатні». Звичайно, безплатність фінансових послуг досить умовна. Якщо навіть активний учасник ринку безпосередньо здійснює операцію з фінансовими активами, він повинен володіти для цього достатнім рівнем знань

та інформації, які йому пропонують освітні установи чи інформаційні агентства. Якщо навіть припустити, що дані знання він освоює безплатно, то для цього як мінімум йому потрібно затратити певний проміжок власного вільного часу. А як відомо, «час це гроші», тому поняття «безплатна» фінансова послуга є абстрактною категорією. Виділяючи платні і безплатні фінансові послуги ми керуємось виключно тими фінансовими витратами, які сплачує учасник для реалізації власних фінансових інтересів. Якщо він самостійно здійснює операцію з фінансовими активами, тобто споживає первинну фінансову послугу, вона для нього є безплатною. Якщо учасник залучає до торгівлі посередників чи довіряє управління власними фінансовими активами третій стороні, такі фінансові послуги для нього будуть платними.

За ступенем складності фінансові послуги можуть бути універсальними, або спеціалізованими, такими що формуються для задоволення спеціальних фінансових потреб клієнтів. Загалом ринок фінансових послуг виконує найважливішу функцію, надаючи універсальні фінансові послуги, якими можуть скористатися всі учасники торгівлі фінансовими активами. Проте сьогодні фінансовий ринок функціонує в умовах обмежених фінансових ресурсів, а поширення процесу глобалізації, загострення конкуренції, намагання учасників торговельних операцій максимізувати фінансовий результат обумовлює необхідність прогресивних змін у фінансових послугах та формуванні спеціалізованих фінансових послуг, котрі розробляються як правило разово, тому вартість таких послуг є на порядок вищою за універсальні, оскільки формування такої послуги потребує професійного рівня підготовки кадрів та специфічних знань: торгівля цінними паперами, довірче управління фінансовими активами, послуги накопичувального пенсійного забезпечення, фінансовий інжиніринг тощо.

Найбільш повно споживачів фінансових послуг можна ранжувати залежно від місця, яке вони займають на ринку фінансових послуг. Ринок фінансових послуг ми розглядатимемо, як сукупність відносно відособлених, проте взаємопов’язаних форм та методів фінансових відносин, які виникають під час

торгівлі фінансовими активами. Відтак, споживачами фінансових послуг можна вважати фізичних, юридичних осіб та державу як інвестора з однієї сторони та фізичних, юридичних осіб та державу (центральні та місцеві органи влади), як позичальника з іншої сторони. Реалізація фінансових послуг здійснюється в процесі обігу фінансових активів, левова частка яких належить фінансовим установам, які «з'єднують продавців (інвесторів-кредиторів) зі споживачами (позичальниками) фінансових ресурсів, оскільки зайві кошти є в одних власників, а інвестиційні потреби … виникають в інших» [14, с. 28].

Здебільшого взаємовідносини між постачальником та споживачем фінансових послуг будуються на добровільних засадах, а умови надання фінансової послуги визначаються в процесі попередньої згоди між учасниками та конкретизуються під час укладення договору. Реалізація добровільних фінансових послуг не обмежується жодними чинниками окрім законодавства. Інша справа – це обов'язкові види фінансових послуг, які передбачають виникнення економічних відносин на підставі відповідних законодавчих актів (зокрема, це послуги, які виникають в процесі обов'язкових видів страхування, послуги недержавного пенсійного забезпечення, послуги в процесі здійснення обов'язкового аудиту фінансової звітності, тощо), реалізація яких є примусовою, незалежно від об'єктивної ситуації та суб'єктивної оцінки.

Генеральна угода про торгівлю послугами (ГАТС) подає класифікацію фінансових послуг, які можуть бути реалізованими в межах кожної з країн учасниць даної угоди. Такі фінансові послуги нами віднесені до міжнародних фінансових послуг. Проте слід пам'ятати, що фінансові послуги є надзвичайно важливим інструментом не лише економіки, що обумовлено її різновидом, масштабними об'ємами та швидкими темпами росту, а й першочерговим значенням для економічної безпеки країни. Згідно з Додатку щодо фінансових послуг в ГАТС вводиться нове поняття на ринку фінансових послуг «запобіжні заходи», які включають захист інвесторів, вкладників, власників полісів та осіб постачальників фінансових послуг, або заходи для забезпечення цілісності і стабільності фінансової системи [15; 16]. Це дозволяє країнам членам СОТ в

необхідних для них випадках встановлювати обмеження щодо торгівлі фінансовими послугами, проте дані обмеження повинні бути взаємопов'язані з конкретними вказаними в ГАТС обставинами. Тому національний спектр фінансових послуг може бути значно обмежений відповідно до національного законодавства країн. Реалізація фінансових послуг повинна забезпечити учаснику очікуваний рівень прибутковості, ліквідності й оптимальний рівень ризику. Це визначає їх участь у переливах капіталу між регіонами в межах однієї країни. З метою стабільності розвитку території відтік фінансових ресурсів є небажаним явищем, що знижує потенційні можливості регіону. У зв'язку з цим одним із завдань з управління інвестиційною діяльністю у регіоні є створення умов для залучення фінансових ресурсів ззовні й одночасно із цим обмеження стимулів вивозу капіталів за межі регіону. Таким чином, виникає потреба у спеціальних фінансових послугах характери для конкретного регіону (регіональних послугах).

Висновки. Розглянувши ймовірні підходи до класифікації фінансових послуг на основі важливих класифікаційних ознак, доходимо висновку, що класифікація фінансових послуг це система їх розподілу за історичними, правовими чи економічними ознаками на сфери діяльності, види, класи залежно від мети виростання результатів класифікації. Систематизація фінансових послуг за економічними класифікаційними ознаками свідчить про те, що загалом фінансові послуги є досить численними та різноманітні, частина з них виходить за межі фінансового ринку. Вони спрямовані на різні об'єкти, мають диференційовану цільову аудиторію, еластичність попиту, тощо. Виконання одних фінансових послуг залежить від розвитку технологічного прогресу, інших – від кваліфікації та таланту постачальників даних послуг. Безумовно, зазначені нами класифікаційні ознаки не претендують на довершеність через стрімкий розвиток та постійні зміни кон'юнктури ринку та в перспективі можуть бути доповненні, враховуючи глобалізацію світового фінансового середовища.

Список використаних джерел

1. Базилевич В. Д. Розвиток фінансового ринку в сучасних умовах / В. Д. Базилевич // Фінанси України. – 2009. – №12. – С. 5–12.

2. Леонов Д. Ринок фінансових послуг: парадигма євроінтеграції: Монографія / Д. Леонов, С. Льовочкін, С. Хоружий. – К.: УІРФР, 2008. – 848 с.

3. Лютий І. О. Банківські інститути в умовах глобалізації ринку фінансових послуг: [монографія] / І. О. Лютий, О. М. Юрчук. – К.: Знання, 2011. – 357 с.

4. Коваленко Ю. М. Інституціалізація фінансового сектору економіки: монографія / Ю. М. Коваленко; Нац. ун-т ДПС України. – Ірпінь, 2013. – 608 с.

5. Унинець-Ходаківська В. П. Ринок фінансових послуг: теорія і практика: навч. посіб. / Унинець-Ходаківська В. П., Костюкевич О. І., Лятамбор О. А. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 392 с.

6. Гаманкова О. О. Класифікація страхування // Страхування: Підручник / керівник авт. кол. і наук. ред. С. С. Осадець. – Вид. 3-тє, без змін. – К.: КНЕУ, 2006. – 604 с.

7. Бобров Є. А. Роль та місце ринку фінансових послуг у структурі фінансового ринку / Є. А. Бобров // Фінанси України. – №4. – 2007. – С. 88-94.

8. Бурменко Т. Д., Даниленко Н. Н., Туренко Т. А. Сфера услуг: Экономика / Под ред. Т. Д. Бурменко. М.: КНОРУС, 2007. – 328 с.

9. Система світової торгівлі: ГАТТ / СОТ в документах. – К.: УАЗТ, 2000. – 598 с.

10. Базилевич В. Д., Базилевич К. С. Страхова справа / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич. – 5-те видання., стер. – К.: Знання, 2006. – 351 с.

11. Гаманкова О. О. Страхова послуга як продукт діяльності страхових компаній в умовах ринку / О. О. Гаманкова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка: [зб. наук. праць] / [відп. ред. В. Д. Базилевич]. – К. : ВПЦ "Київський ун-т", 1958 – Вип. 104. - 2008. – С. 16-19.

12. On the coordination of laws, regulation and administrative provisions relating to undertaking for collective investment in transferable securities (UCITS) Council Directive of 20.12.85, №85/611/EEC [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.esma.europa.eu/system/files/Dir_85_611.PDF

13. On markets in financial instruments amending [Електронний ресурс]. - Directive of the European Parliament and the Council of 21.04.04, №2004/39/EC. – Режим доступу: http://www.mifidirective.com/mifid-directive.pdf

14. Опарін В. М. Фінанси: загальна теорія / В. М. Опарін. – К.: КНЕУ, 2007. – 240 с.

15. Генеральна угода про торгівлю послугами (ГАТС). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=981_017

16. Угода про партнерство та співробітництво між Україною та європейськими співтовариствами та їх державами-членами. [Електронний ресурс]: Угода ратифікована ЗУ: від 10.11.94 р. № 237/94-ВР-У. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=998_012

Мацук Зоряна Андріївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу.